

Mr Danica Stepić
Viši sudijski pomoćnik
Prvi osnovni sud u Beogradu

Pregledni naučni rad
UDK:343.9.02(4-12)

**ORGANIZOVANI KRIMINAL U REGIONU
JUGOISTOČNE EVROPE**
(etiološka obeležja, zajedničke karakteristike i najčešći pojavn
oblici)

Organizovani kriminal u regionu Jugoistočne Evrope nastao je devedesetih godina prošlog veka kao posledica ekonomskih i političkih promena koje su se na ovom prostoru odigravale u dramatičnim okolnostima. Tranzicioni procesi bili su opterećeni i ratnim zbivanjima što je ove promene dodatno opterećivalo. U takvim okolnostima, kada je te procese pratilo nasilje izazvano ratom, kao i nedostatak vizije, nije neobično što su različite, pa i kriminalne delatnosti zamenile aktivnosti legalnih društvenih institucija. Sve to je uslovalo da organizovani kriminal, mada istorijski posmatrano predstavlja noviju pojavu na ovim prostorima, veoma brzo sustigne, pa čak i prevaziće svoje konkurente. Iako je organizovani kriminal na prostoru Jugoistočne Evrope prihvatio sve osnovne karakteristike organizovanog kriminala počev od ciljeva, odnosno motiva, metoda, organizacije, on ih je pritom ih unapredio i prilagodio sopstvenim okolnostima. Na taj način, ta negativna sprega profesioalnih kriminalca, korumpiranih političara i podređenih policajaca dodala je jednu novu dimenziju koja je tu spregu pretvorila u specifično kriminalno „balkansko“ preduzeće. Drugim rečima, balkanski mentalitet dao je poseban pečat organizovanom kriminalu. Na taj način ostvaren je profit koji po visini prevazilazi zarade mnogih snažnih međunarodnih korporacija i nacionalne dohotke mnogih država. Tako je organizovani kriminal na prostoru Jugoistočne Evrope postao jedan od moćnih gangova međunarodnog kriminala i moćni konkurent, ne samo drugim međunarodnim kriminalnim udruženjima, nego i legalnim društvenim i državnim privredama.

Ukoliko raste snaga, posebno finansijka moć i uticaj organizovanog kriminala na legalne društvene strukture i na ekonomske i političke prilike u državi, utoliko je potreba organizovanog suprostavljanja ovoj veoma

opasnoj kriminalnoj organizaciji veća. Zato je borba protiv organizovanog kriminala veoma značajna obaveza svake države, pa i država u regionu. U tom smislu ona zaslužuje posebnu pažnju i napor u svim elementima, počev pod normativne sfere, preko posebnih organa i procedura usmerenih na suzbijanje ovog društvenog zla oličenog u organizovanom kriminalu.

Ključne reči: *Organizovani kriminal, Jugoistočna Evropa, tranzicija, proizvodnja i trgovina droge, trgovina ljudima, korupcija, ilegalna trgovina oružjem, krijumčarenje cigareta, kompjuterski kriminal, Međunarodne konvencije i borba protiv organizovanog kriminala.*

1. UVOD

Ako je prethodna dva veka u najvećoj meri obeležio nacionalizam i kao njen produkt nacionalna država, dvadeset prvi vek bi mogao postati epoha univerzalističke globalne perspektive ispunjene sve više sa nadnacionalnim sadržajima. To znači da partikularizam koji je svojstven nacionalnoj državi sve više ustupa mesto načelima koja priznaju poštovanje političkih, ekonomskih, kulturnih i drugih razlika. Drugim rečima stvara se *jedna nova vrsta jedinstva*, koja kroz utemeljene procedure omogućava ispoljavanje zajedničkih interesa u svim sferama života. Može se, čak reći da ne postoji gotovo nijedna oblast društvenog života koja pripada isključivo jednoj državi. Danas je na delu svojevrsno prelaženje državnih granica, brisanje ograda što stvara pogodno tle za stvaranje zajedničkog horizonta, političko, ekonomsko i kulturno povezivanje na regionalnom i globalnom planu.

Ovi novi oblici zajedništva podrazumevaju zajedničke napore država na zaključivanje racionalnih sporazuma koji će omogućiti sprovođenje odgovarajućih procedura zaštite u sferama koje su predmet konkretne regulacije. U tom smislu posebno su značajna područja zaštite životne sredine (ekološki problemi), zatim zaštita od terorizma, problemi nezaposlenosti, migracija, itd.

Međutim, među tim pojavama posebno mesto zauzima jedna koja ali nije samo u fokusu interesovanja međunarodne zajednice, nego je istovremeno i izuzetno opasna i ozbiljno može dovesti u pitanje i same temelje države i njenih demokratskih institucija. To je *organizovani kriminal*. Na sreću, svest o izuzetnoj opasnosti ove veoma štetne društvene pojave sve više se širi i postaje prioritet

država u borbi protiv kriminala uopšte, kako na unutrašnjem tako i na međunarodnom planu.

U cilju zajedničke borbe protiv ovog savremenog društvenog zla države se bore na različite načine, i sa tendencijom da se na planu borbe protiv organizovanog kriminala udruže i udruženo mu se suprostave. U tom cilju države donose određene međunarodne propise. Jedan od tih akata donet je od strane Ujedinjenih nacija pod nazivom Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala (UNTOC), kao i Građanskopravna konvencija protiv korupcije Saveta Evrope (CETS, broj 174.)

Zašto je toliko značajna borba protiv organizovanog kriminala i zaslužuje li on toliko nivo interesovanja i preduzimanja mera za njegovo suzbijanje?

S obzirom na rasprostranjenost organizovanog kriminala, na njegov štetan uticaj koji se može odraziti na demokratske institucije, na očuvanje zakonitosti, na ekonomske resurse kako pojedinih zemalja, ali i čitavih regiona, sigurno je da organizovani kriminal zaslužuje pažnju koja mu se sve više poklanja kako na represivnom tako i na preventivnom planu.

2. ETIOLOŠKA OBELEŽJA ORGANIZOVANOG KRIMINALA NA PROSTORU JUGOISTOČNE EVROPE

Društvo je od davnina nastojalo da zaštiti određene društvene vrednosti i dobra. Napor države bio je posebno intenzivan kada su u pitanju opasnosti koje su mogle da dovedu u pitanje njegove osnovne vrednosti i dobra. Kako se društvo razvijalo, tako se menjao sadržaj i način zaštite tih vrednosti i dobara. Drugim rečima, između prvobitnih oblika zaštite osnovnih društvenih vrednosti i današnjeg inkriminisanja krivičnih dela kojima se one ugrožavaju, smešteno je mnogo različitih rešenja, koja posmatrana u istorijskoj retrospektivi mogu ukazati na današnje shvatanje suštine i cilja normi koje regulišu ovu materiju. Naime, pravo i država predstavljaju dve strane iste pojave, pravo je emanacija države. Izgradnja pravnog sistema predstavlja odraz nastojanja svake države da kroz pravo izrazi obeležje kako *sredine* na koju se odnosi, tako i pečat *vremena* u kome je nastalo. Zato se ni savremeni pravni instituti ni druga pravna rešenja ne mogu u potpunosti razumeti bez analize istorijskih okolnosti u

kojima je nastajalo i primenjivalo se pravo, dakle, bez izučavanja njegovih veza i izvora.

Ova konstatacija, posebno je prisutna kada je u pitanju **organizovani kriminal**. Drugim rečima, etiološka analiza uslova i uzroka koji su doveli do nastanka organizovanog kriminala ukazuje ne samo na istorijske okolnosti koje su omogućile nastanak ovog veoma opasnog kriminalnog ponašanja, nego i na stvarni sadržaj, ulogu i značaj koji organizovani kriminala ima u savremenom svetu. U tom kontekstu, zvuči kao univerzalna izreka nemačkog filozofa iz 17. veka Gotfrida Lajbnica (Gottfried Leibniz) da je "sadašnjost majka budućnosti, ali i kćerka prošlosti". Zato se ni suština organizovanog kriminala ne može u potpunosti shvatiti, ukoliko se ne istraži društveni ambijent i uzroci koji su doveli do nastanka ovog oblika kriminalnog ponašanja.

S obzirom na tematsko situiranje ovog rada na teritoriju regiona Jugoistočne Evrope, to će se etiološki koreni nastanka organizovanog kriminala fokusirati na navedeni prostor.

2.1. Društveni ambijent

Ne samo Jugoistočna Evropa koja uglavnom zahvata teritoriju nekadašnje Jugoslavije, nego i cela Istočna Evropa živele su u periodu posle drugog svetskog rata, sve do devedesetih godina prošlog veka, u totalitarnom režimu. Pravni poredak tih država odlikovao se elementima koji su podrazumevali postojanje države koja je bila zasnovana više na policijskim nego pravnim postulatima. Drugim rečima, u takvim režimima vlast nastoji da u što većoj meri kontroliše sve oblasti društvenog života. To je slučaj i sa privrednom sferom koju država nastoji da drži pod kontrolom, dozvoljavajući onoliko „ekonomskih sloboda“ koliko je to nužno za njeno funkcionisanje i funkcionisanje njenih institucija. Umesto da se afirmiše kao pravna institucija, država se u sklopu totalitarnih režima promoviše kao institucionalizovana tvorevina vladajućih elita. U tom smislu takvoj državi više odgovara zatvoreno tržište koje je lakše kontrolisati i tzv. komandna ekonomija u kojoj su zakoni tržišta podređeni dogovorima državnih funkcionera i uopšte vladajućoj vrhuški. Privatno preduzetništvo je ograničeno i marginalizovano na zanatsku delatnost ili sitne preduzetničke poslove koji ni u kojoj varijanti ne mogu biti

konkurent državnoj privrednoj delatnosti. Na spoljnom planu, kontakti u ekonomskoj, kao uostalom i u drugim sferama, su ograničeni i strogo kontrolisani. Stvara se država u kojoj se obezbeđuju gotovo svi elementi samodovoljnosti. Ukoliko postoje spoljnotgovinski kontakti oni su takođe strogo kontrolisani i ta preduzeća koja posluju u inostranstvu vode uglavnom policijski kadrovi koji istovremeno obavljaju i druge funkcije, uglavnom u cilju širenja političkog uticaja. U takvim uslovima i unutrašnji i spoljnotgovinski tokovi novca nadzirani su od strane policijskih organa. Sasvim je razmljivo da u ovako koncipiranoj dogovornoj ekonomiji sa postavljenim sistemom i kontrolnom ulogom države u svim oblastima privrednog života nije moglo biti reči o organizovanom kriminalu. To znači da su nedostajala dva ključna elementa za nastanak organizovanog kriminala i to: njegova internacionalizacija i njegova moć i sposobnost za uticaj na vladajuće državne strukture i ambicije da jednog dana utiču na uključivanje u sam sistem vlasti.

2.2. Tranzicija kao uzrok za nastanak organizovanog kriminala. Liberalni model kao alternativa za krah „komunističkog modela“

Padom Berlinskog zida odnosi se dramatično menjaju. Najpre se otvaraju granice što omogućava do tada neviđenu komunikaciju između državaa Zapadne Evrope i onih koje su se nalazile iza „gvozdene zavese“. Niko nije očekivao tako brze i duboke promene koje su se manifestovale u svim oblastima društvenog života. One su posebno došle do izražaja u ekonomskoj sferi. Umesto dirigovane, odnosno dogovorne ekonomije, stvaraju se uslovi za liberalizaciju ekonomskih odnosa. To omogućava uspostavljanje ekonomskih i drugih veza, ne samo legalnih društvenih struktura, nego i kriminalnih grupa koje koriste postojeće stanje i zauzmu pozicije u novonastalim okolnostima.

Dakle, uzroke nastanka organizovanog kriminala u zemljama Istočne Evrope možemo naći u kako u društveno materijalnim uslovima, odnosno u postojećim privrednim, političkim i socijalnim, i drugim uslovima perioda tranzicije, kao i u tradicionalnim, istorijskim, geografskim kulturnim uslovima koji su takođe pogodovali nastanku ovog oblika kriminalne delatnosti.

Tranzicija nekadašnjih socijalističkih zemalja izazvala je mnogobrojne posledice koje su izraz niza protivurečnosti koji su se javili u sferi društveno ekonomskih političkih i drugih odnosa koji su pogodovali nastanku pojedinih oblika organizovanog kriminala na tom prostoru. Stepen i intenzitet, kao i sami pojavni oblici organizovanog kriminala koji se javlja u bivšim socijalističkim, odnosno komunističkim zemljama nije svuda istovetan. On je zavisio od kulturnih, pravnih i drugih bitnih momenata koji su takođe doprinosili nastanku kriminalnog i drugog asocijalnog, antisocijalnog ponašanjima. Od tih okolnosti i toga ponašanja zavisilo je u kojoj meri će se ispoljavati kriminalna delatnost uopšte, pa i na planu organizovanog kriminala. Pored toga, tempo i opseg delovanja i širenje organizovanog kriminala zavisilo je i od niza ekonomskih i pravnih mera, kao i od spremnosti i efikasnosti nadležnih organa i adekvatnih zakonskih mera u njegovom suzbijanju.

Bez obzira na različito tempo nastanka organizovanog kriminala, na nejednake mere koje su pojedine države preduzimale na njegovom suzbijanju, bez obzira i na različite pojavne oblike i druge razlike, ipak bi kod nastanka organizovanog kriminala na prostoru Istočne Evrope mogli da utvrdimo zajedničke uzroke.

2.2.1. Ekonomske promene

Uzroci nastanka organizovanog kriminala uslovljeni su u prvom redu promenama u tim zemljama u društvenim odnosima, posebno u ekonomskim. Tranzicija je zahtevala sasvim drukčiji pristup, posebno liberalizaciju privrednih odnosa. Ta liberalizacija ekonomskog tržišta koja je poprimila ne samo regionalne razmere, nego se razvila i na globalnom planu, zatekla je nespремne i nesposobne državne organe ovih zemalja koje u tim liberalnim okolnostima nisu imale razrađene ni pravne ni zaštitne mehanizme za usmeravanje i kontrolu ovih procesa. To je ostavljalo pogodan manevarski prostor za nastanak i ispoljavanje pojedinih oblika organizovanog kriminala. S druge strane, ekonomska međuzavisnost, ekonomske reforme ne samo u državama koje se nalaze u tranziciji već i u drugim, dovode do veoma oštре i beskompromisne tržišne utakmice. Izuzetna pokretljivost i transfer novca i kapitala, veoma brzi razvoj komunikacijskih sistema, ali i postojanje brojnih unutrašnje protivurečnosti koje prate te

proces, takođe u velikoj meri doprinose stvaranju uslova za nastanak organizovanog kriminala. Tu spada i kriza porodice praćena socijalnom i ekonomskom nesigurnošću.

2.2.2. Nepripremljenost države i njenih institucija

Nespремnost društava da za mlade generacije pruži alternativne sadržaje, odugovlačenje sudskih postupaka, krivična neodgovornost nekih lica za krivična dela o kojima piše štampa, nepostojanje institucija za pomoć porodici, deci, neefikasnost državnih organa i neadekvatna zakonska regulativa koja ne nudi odgovarajuća rešenja kao i njena nedosledna primena. Ako se tome doda i ponašanje odnosno nezakonito delovanje korumpiranih državnih službenika, onda je sve to pogodovalo nastanku i brzom razvoju organizovanog kriminala u bivšim komunističkim zemljama.

3. SPECIFIČNOST REGIONALNOG SINDROMA ORGANIZOVANOG KRIMINALA

Uzroci za nastanak organizovanog kriminala o kojima smo govorili odnose se na nekadašnje komunističke zemlje Istočne Evrope. Pošto su i zemlje regiona Jugoistočne Evrope do devedesetih godina prošlog veka živele u sličnim uslovima kao i zemlje tzv. socijalističke zajednice, to se u najvećoj meri i na njih odnosi ono što je vezano za ekonomski, politički i uopšte društveni ambijent zemaslja Istočne Evrope. To znači da su i zemlje regiona Jugoistočne Evrope, odnosno zemlje nekadašnje Jugoslavije prošle navedene „tranzicione bolesti“. Ali pored tih uzroka koji su karakteristični za nastanak organizovanog kriminala na celom prostoru Istočne Evrope, postoje i posebni razlozi i uzroci koji su pogodovali nastanku organizovanog kriminala na prostoru Jugoistočne Evrope.

3.1. Rat kao uzrok nastanka organizovanog kriminala

Dok se u većini zemalja bivše socijalističke zajednice proces tranzicije odvijao manje više u mirnim uslovima, društvene promene u regionu Jugoistočne Evrope praćene su ratnim zbivanjima. Naime, raspad nekadašnje Jugoslavije, nije bio samo raskid sa socijalizmom

kao društvenim poretom, nego i prelazak na druge političke i ekonomske odnose koji je doveo i do različitih pristupa rešenju statusa nekadašnje zajedničke države. Pošto se ti različiti koncepti nisu mogli rešiti mirnim putem, na tom prostoru buknuh su ratovi koji su trajali nekoliko godina. Ratni uslovi pojačavali su tranzicione tenzije i sa svoje strane u mnogome pogodovali nastanku organizovanog kriminala. U prvom redu ratni uslovi pogoduju trgovini oružjem. S obzirom da su Ujedinjene nacije zabranile kupovinu i prodaju oružja na tom ratom zahvaćenom području, procvetala je ilegalna trgovina koja je pojedincima donosila ogromne profite. Nije se čak prezalo ni od te trgovine između zaraćenih strana. Trgovina oružjem i dejstvo ratne mehanizacije zahteva velike količine goriva, posebno nafte, koja je takođe u ratnim uslovima deficitarna roba. Ako se ovome dodaju i drugi prateći deficitarni proizvodi u ratnim uslovima, posebno cigareta i drugih, i ako se uzme u obzir činjenica da se radi o trgovini proizvodima koji i u mirnodopskim uslovima donose veliku zaradu, onda se može stvoriti slika o razmerama i obimu te trgovine. Nastanku organizovanog kriminala u tim uslovima pogoduje i izbijanje u prvi plan aktera ratnih zbivanja, koji su delom regrutovani iz kriminalnog miljea ili su proglašavani za ratne heroje kojima je sve dopušteno, pa i bavljenje nedozvoljenim delatnostima. Ratni uslovi su, dakle iznedrili ne samo ratne profitere, nego i prvi ešalon budućih bogataša koji su posle završetka rata nastojali da svoj kapital legalizuju i uvedu u legalne društvene tokove. Oni su uglavnom taj novac ulagali u privatizaciju državnih i društvenih preduzeća, za koju se u tom prvom periodu nije tražilo poreklo novca kojim se vršila privatizacija. I posle završetka rata u uslovima sankcija, nesređenih političkih i ekonomskih odnosa stvarao se ambijent za nelegalno delovanje koje je tolerisano od strane legalnih društvenih struktura. I ne samo da je prećutno tolerisano nelegalno ponašanje, već je ne retko sama država stvarala pogodan ambijent za takvo delovanje. Poznati su slučajevi u kojima je policija obezbeđivala nesmetani prevoz i tranzit cigareta za koje nije plaćan porez. Čak se smatralo da oni koji se bave takvim aktivnostima vrše „korisnu društvenu delatnost“, jer se iz dela tako ostvarenog profita finansiraju neki budžetski izdaci (penzije i slično). Nije se vodilo računa da najveći deo tako ostvarenog prihoda završava u rukama pojedinaca koji postaju ekonomski moćni i koji grade svoje imperije.

3.2. „Prljav novac“ kao uzrok nastanka organizovanog kriminala

Još jedan uzrok nastanka organizovanog kriminala na prostoru regiona Jugoistočne Evrope je specifičan i vezan je za ovo područje. Naime, nekadašnja Jugoslavija imala je mnogo otvorenije granice nego druge komunističke zemlje, Ali ova otvorenost granica nije se koristila samo za izvoz radne snage, nego i za „izvoz“ kriminalnih struktura koje su, pored te delatnosti obavljali i izvesne poslove za račun vlasti (borba protiv emigracije i slično). Tokom veremena ove kriminalne strukture, baveći se kriminalom, pa i organizovanom kriminalnom delatnošću, stekle su značajan kapital. U jednom trenutku kada je liberalni model privređivanja zamenio tvrdi komunistički ekonomski model, oni su videli šansu da taj kapital stečen u inostranstvu plasiraju u svoju zemlju. S obzirom da proces tranzicije obuhvata i privatizaciju društvenih i državnih preduzeća, to je taj često „prljavi novac“ iz inostranstva putem privatizacije plasiran u legalne privredne tokove.

Jednom nastao na ovaj način organizovani kriminal nastoji da se održi, opstane i da se čak proširi. U tom smislu on se prilagođava promenama koje nastaju u društvu i tako tako transformisan nastoji da stvori privid legalne delatnosti koja na sasvim zakonit način ispunjava zakonske i druge obaveze (plaća porez, zapošljava radnike, bavi se trgovinom, proizvodnim delatnostima, itd. Korupcija koja je „zakonita“, odnosno prateća pojava ovih odnosa, dovodila je do još čvršće sprege državnih i kriminalnih struktura.

3.3. Geografski položaj

Među kriminogene faktore koje svakako treba uzeti u obzir i koji u određenoj meri utiču na organizovani kriminal u Jugoistočnoj Evropi svstavamo i geografski položaj zemalja ovog regiona. To je tranzitno područje, koje je posebno pogodno za šverc droge iz Azije i njenu dalju distribuciju pogotovo morskim putem u zemlje zapadne Evrope. Zemlje Jugoistočne Evrope su takođe pogodne za šverc oružja i ljudi. Oružje se uglavnom švercuje iz industrijski razvijenih zemalja Evrope i preko ove teritorije ekspeduje prema kriznim područjima

Bliskog istoka i dalje. S druge strane, iz Istočne Evrope, posebno iz bivših zemalja SSSR-a preko ovog područja transportuje se „radna snaga“ koja se najčešće koristi za prostituciju. No, trgovina tzv. belim robljem ne ograničava se samo na prodaju ženskog tela. Preko ovog područja obavlja se i trgovina ljudima koji iz siromašnih zemalja Afrike i Azije idu u potragu za poslom. Region Jugoistočne Evrope predstavlja u tom smislu tranzitni centar u koji se dopremaju ilegalnim putem ljudi i odatle se šalju u razvijene zemlje Zapada. To sve donosi ogroman prihod koji se sliva u ruke vođe i učesnika organizovanog kriminala.

3.4. Sociogeni faktori

Koreni organizovanog kriminala mogu se tražiti i naći i u socijalnoj sferi, posebno onih nastalih u porodici. U uslovima promena, posebno onih uslovljenih ratnim događajima, ekonomskom koplapsu države i pojedinaca, u velikoj meri se odražava i na porodicu. U takvim okolnostima porodica je sve manje alternativa i прибежиште. Pomoć se traži na drugoj strani, jer porodica nije u stanju da odgovori svojim tradicionalnim dužnostima. U razorenoj porodici mladi ljudi na žalost nemaju mogućnost da obezbede ni egzistencijalne potrebe, pa im se alternative koje im se nude, među njima i kriminalne čine poželjnije. Egzistencionalno ugroženi pojedinci tako završavaju u kriminalnim organizacijama koje im omogućavaju nužne uslove za opstanak. Ugroženi na taj način postaju lak plen kriminalnih organizacija, a kada se osveste onda je najčešće suviše kasno da se vrate normalnom načinu života. Često puta su uslovi za taj „normalni“ način života teško ostvarljivi, pa se alternativni putevi (droga, prostitucija i drugi oblici kriminala) čine prihvatljivijim., jer kriza porodice ne dovodi samo do ekonomskog kolapsa nego i do srozavanja morala i moralnih vrednosti. Tako se „oslobođeni“ stega tradicionalne porodice regrutuju mladi ljudi koji postaju laki plen organizovanog kriminala, koji im pruža privid sigurnosti i izglede za budućnost.

Sociogenim faktorima treba takođe pridodati opadanje životnog standarda, posebno zbog sve veće nezaposlenosti, odnosno otpuštanja radnika sa posla usled ekonomske krize i nemogućnost započljavanja. S druge strane, i zaposleni ostaju mesecima bez ikakvih primanja, a i

oni koji primaju zaradu ne mogu da obezbede često puta ni minimalne materijalne uslove za život.

3.5. Uzroci „samostalnog“ uspona i razvoja organizovanog kriminala

Jednom stvorena kriminalna organizacija ne samo da nastoji da se održi i prilagodi promenama u društvu, nego ima i daleko šire težnje. Naime, organizovani kriminal želi da postane samostalni i nezavisni faktor, koji ima ambicije da uđe u političke strukture i da na taj način utiče na osnovne tokove društvenih zbivanja, odnosno na tokove donošenja najvažnijih političkih i ekonomskih odluka. Pri tome oni svakako vode računa o stvaranju pogodnog ambijenta za sopstveno poslovanje i ostvarenje svojih uskih interesa, mada im nije strano ni humanitarno delovanje (sponzorstva, davanje u humanitarne svrhe i sl.).

Faktor koji takođe utiče na opstanak i razvoj organizovanog kriminala na prostoru regiona Jugoistočne Evrope često je uslovljen i nepostojanjem odgovarajućih zaštitnih mehanizama, posebno nedostak određene zakonske regulative za borbu protiv organizovanog kriminala. Tome treba dodati i korumpiranost sudstva, policije i drugih državnih organa, koji su često i sami karika u lancu organizovanog kriminala.

Ne treba zanemariti ni veliku adaptibilnu moć organizovanog kriminala. U navedenoj istorijskoj konstelaciji, odnosno promenama političkog i ekonomskog sistema svoje mesto našao je i organizovani kriminal. U tim okolnostima, koristeći tranziciju, organizovani kriminal organizuje svoju delatnost i zauzima položaj, prilagođavajući se novonastalim društvenim odnosima. To znači da organizovani kriminal doživljava određene transformacije koje su u skladu sa društvenim promenama tih . U tom smislu on menja način svoga delovanja, metode rada, organizacione forme, jača svoju finansijsku moć. Tako je u prvoj fazi dobit ostavljena u nekoj stranoj zemlji. U fazi izlaska iz tranzicije Organizovani kriminal je postepenom stabilizacijom odnosa u zemlji veliki deo nezakonito stečene dobiti počeo je da unosi u zemlju u zakonite poslove mnogih država, što mu je omogućavalo ostvarenje velikog profita i omogućavalo mu da se ne samo dobro ukoreni, već i da uspostavljenim vezama sa državnim,

političkim i drugim važnim faktorima obezbedi sebi adekvatnu zaštitu i zahvaljujući tome stekne jake pozicije i zauzme odgovarajući društveni status.

Ovome pogoduje i nesposobnost nespремnost države da u uslovima sveopšte tranzicije donese odgovarajuću normativnu regulativu, obrazuje organe i specijalizovane institucije i adekvatno se suprostavi ovom veoma opasnom i štetnom društvenom zlu koji je oličen u organizovanom kriminalu. S druge strane, demokratizacija i liberalizacija u skoro svim sferama društvenog života, jer nisu praćeni odgovarajućim kontrolnim mehanizmima niti adekvatnim angažovanjem države i njenih organa.

4. OSNOVNE KARAKTERISTIKE I PRIRODA ORGANIZOVANOG KRIMINALA

Karakteristike koje organizovanom kriminalu daju takvu moć i prete toliko štetnim posledicama nalaze se u samom biću ove kriminalne delatnosti. Iako ne postoji neka unapred data sveobuhvatna definicija, ipak se na osnovu elemenata koji ga sačinjavaju može doći do samog pojma i karakteristika organizovanog kriminala.

Kao i svaka druga kriminalna delatnost i organizovani kriminal ima opšte karakteristike društveno štetnog dela koje ga svstavaju u kategoriju delikentnog ponašanja. Ali pored tih zajedničkih osobina sa drugim oblicima (klasičnog) kriminalog ponašanja, organizovani kriminal sadrži i neke druge elemente koji ga čine ne samo specifičnim u odnosu na druge vrste kriminalne delatnosti, nego ga svrstavaju u kategoriju najopasnijih oblika delikventnog ponašanja u savremenom svetu.

4.1. Motivi

S obzirom da se u postupcima protiv učinilaca krivičnih dela (za razliku od potupanja u građanskim i drugim predmetima) vodi računa o motivima (i)zvršenja krivičnih dela veoma je značajno utvrditi koji su motivi u osnovi vršenja krivičnih dela putem organizovanog kriminala.

Osnovni cilj organizovanog kriminala je **ostvarenje dobiti** i taj motiv je pokretačka snaga koja povezuje ljude u obavljanju ove kriminalne delatnosti. Pošto je motiv vršenja i mnogih drugih krivičnih dela takođe ostvarenje protivpravne imovinske ili druge dobiti, mora se utvrditi razlika između motiva kod tih drugih krivičnih dela i onih koji su u osnovi organizovanog kriminala. Naime, dok je kod drugih krivičnih dela ostvarenje dobiti često krajnji cilj kome oni teže i ostvaruje se jednokratno, tj. izvršenjem konkretnog krivičnog dela kojim učinilac zadovoljava taj svoj cilj ili izvršenjem više krivičnih dela kojima je takođe cilj ostvarenje dobiti, kod organizovanog kriminala taj motiv je daleko *kompleksniji i dugoročniji*.

Kada je u pitanju njegova *kompleksnost*, onda se ona izražava najpre u činjenici da se izvršioци krivičnog dela koji se vrši u formi organizovanog kriminala ne zadovoljavaju jednokratnom ili čak višekratnom koristi koju im donosi ova kriminalna delatnost. Naprotiv, organizovani kriminal ima u osnovi jedno ponašanje članova kriminalne grupe koje ima tendenciju *trajne delatnosti* koja je usmerena na *plansko i sistematsko delovanje* i koje se ne zadovoljava izvršenjem jednog ili više sporadičnih krivičnih dela. Složenu strukturu i ponašanje članova kriminalne grupe u okviru organizovanog kriminala „obogaćuje“ njegova težnja da ne samo ostane trajna manifestacija njihove aktivnosti, nego da se putem određenih finansijskih i drugih operacija „legalizuje“ i tako čist, odnosno „opran“ vrati u legalne tokove. S obzirom da se radi o *trajnoj, organizovanoj i planskoj delatnosti* u koju je uključen veliki broj ljudi i eksperata koji se takođe koriste u tim transakcijama, često puta je dosta teško otkriti izvore takvog novca koji se ubacuje u razne investicije (kupovina nekretnina, učešće u postupku privatizacije, obavljanje različitih delatnosti počev od turizma do hotelijerstva i ugostiteljstva, itd.).

Već iz navedenog je očigledno da sticanje dobiti nije samo sebi cilj, već je povezano sa željom za ostvarenje širih i dugoročnijih ciljeva. Tu se u krajnjem slučaju radi o želji subjekata organizovanog kriminala **da svoju finansijsku moć prošire i na političku sferu**. Najpre se taj uticaj ostvaruje putem finansiranja (sponzorstva) određenih političkih partija bilo da su u pitanju partije na vlasti ili one koje tek treba da je osvoje. Druga faza ostvarenja političkog uticaja

ogleda se u nastojanju da se organizovanom kriminalu čine ustupci u pojedinim velikim „državnim“ poslovima (dobijanje poslova na tenderima u kojima učestvuju i drugi konkurenti ili u poslovima koji po zakonu mogu da se sklope neposrednom pogodbom). Tako oni, ekonomski još više ojačani, srazmerno toj snazi povećavaju svoje apetite ka političkoj sferi. Oni se više ne zadovoljavaju samo marginalnim ulogama sponzora i simpatizera legalnih političkih struktura, nego nastoje *da taj uticaj institucionalizuju*. U tom smislu oni nastoje da utiču na donošenje političkih odluka kojima stvaraju povoljan ambijent za svoje dalje i nesmetano delovanje. Tako delovanje organizovanog kriminala sve više poprima široke aspiracije koje su vezane za stvaranje paralelnih institucija legalne društvene strukture koje im u stvarnosti mogu postati ozbiljni konkurenti. Posmatrana u svojoj svojoj kompleksnosti delatnost organizovanog kriminala može na taj način da ugrozi osnovne temelje savremene države, a samim tim i osnovna načela njenog demokratskog ustrojstva.

Ako se ovome doda da članovi organizovanih kriminalnih grupa nemaju nikakvih međusobnih nesporazuma u pogledu ideoloških opredeljenja, političkih orijentacija i slično, onda je to faktor koji ne ometa njihovo povezivanje ne samo unutar sopstvene države, nego i na međunarodnom, regionalnom, pa čak i globalnom planu. Njihova **zajednička „ideologija“ je ostvarenje profita**, pa su u tom smislu međunarodni kontakti, zajednički „poslovi“ i zajednički interesi mnogo lakše ostvarljivi nego u okviru legalnih političkih struktura. Ovako lako ostvarljivi poslovi, neopterećeni nepotrebnim procedurama i razlikama u političkom i ideološkom pristupu, brzo se razvijaju, multipliciraju i na taj način postaju sve opasniji, kako po ekonomski tako i po politički sistem država.

4.2. Način organizovanja

Unutrašnja struktura i organizacija unutar organizovanog kriminala ima takođe svoje specifičnosti. Naime, način organizovanja kriminalnih grupa koje se bave organizovanim kriminalom, pored ostalog podrazumeva stroga hijerarhijska načela organizovanja koja omogućavaju ne samo poslušnost članova grupe, već i veliku efikasnost. Poznato je da se odluke donose najčešće od strane

pojedince (bosa, kuma, šefa, itd.) koji ima ulogu neprikosnovenog autoriteta. Hijerarhija, je dakle, postavljena u obliku piramide gde se najčešće odlučuje na vrhu i to bez posrednika i kolektivnih tela. Ako i postoje određeni elementi zajedničkog odlučivanja, onda su oni posledica već dobro pripremljenih odluka koje su prošle procedure eksperata u vidu savetnika, advokata i sl. U svakom slučaju odluke nisu diskutabilne i one se moraju izvršavati. Na taj način **hijerarhija u strukturi organizovanog kriminala** dovodi do transformisanja statusa člana kriminalne organizacije u „vojnika“ koji bez pogovora izvršava postavljene zadatke ne pitajući zašto se obavlja neka delatnost ili još manje da li nešto treba uraditi ili ne. Pri tome, svaki član udruženja je svestan svog statusa u okviru organizacije, upoznat je sa ciljevima grupe, prihvata ih kao svoje, pa je samim tim svestan i svih posledica zajedničke kriminalne delatnosti. Tu unutrašnju koheziju kriminalnih grupa pojačava struktura njenih članova koji su vrlo često u srodničkim odnosima, tzv. familije ili porodice ili su osobe koje potiču iz istih ili sličnih socijalnih slojeva. Tu je svakao prisutan i element srodnosti po „zanimanju“ (iz profesije automehaničara se najčešće regrutuju članovi auto mafije, kao što i u drugim oblastima postoje kriminalne grupe organizovane po osnovu profesije), bilo po osnovu krvne srodnosti. Ne treba zanemariti kriminalne grupe koje su organizovane po osnovu *rase* (posebno crnci u SAD), zatim *nacionalnosti* (posebne mafijaške organizacije tzv. albanska, ruska, bugarska, kineska mafija, japanska tzv. jakuze i trijade koja je povezana za dečiju pornografiju i prostituciju, do klasične prostitucije i dr.). Pored navedenih načina regrutovanje članova grupe koja se bavi organizovanim kriminalom, prisutna je i „preporuka za članstvo“. Naime, ukoliko član koji ulazi u udruženje nije srodnik, onda on, najčešće u grupi, mora imati nekoga ko će garantovati njegovu lojalnost i „kvalifikovanost“, odnosno sposobnost za obavljanje određenih zadataka u okviru grupe. Jednom reči, hijerarhijsko ustrojstvo udruženja u okviru organizovanog kriminala garantuju ne samo konspirativnost, nego omogućava da se odluke veoma brzo i efikasno sprovode.

4.3. Metode delovanja

Način postupanja članova kriminalne grupe koja se bavi organizovanim kriminalnom takođe nije jednoznačan, nego predstavlja kombinaciju različitih načina ponašanja. Drugim rečima može se raditi o veoma surovim metodama koji u sebi sadrže elemente razbojničkog ponašanja, sile, prinude, „reketiranja“, sve do likvidacija i ubistava konkurenata ili nemilosrdnog obračuna sa sopstvenim „neposlušnim“ članovima. Istovremeno prisutno su i sofisticirani oblici pritisaka (korupcija, podmićivanje, prevare, utaje, obmane, i sl.), što govori o svojevrsnom višeznačnom karakteru ovog oblika kriminala.

4.4. Priroda organizovanog kriminala

Kao što se iz navedenih elemenata analize organizovanog kriminala može ustanoviti radi se o jednom posebnom obliku kriminalne delatnosti koju karakteriše upornost, žilavost, trajnost, velika društvena opasnost koju ova aktivnost nanosi društvu i koja s toga može ugroziti njegove osnovne vrednosti. U njegovoj osnovi je jedna posebna vrsta organizovanja, udruživanja manjeg ili većeg broja kriminalaca u kojoj postoji hijerarhijsko ustrojstvo gde su uloge podeljenje sa jasnom i preciznom podelom rada. Takvo zajedničko delovanje nije usmereno radi izvršenja jednog krivičnog dela, posle čijeg izvršenja bi se grupa raspala, već je to udruženje koje ima za cilj trajno obavljanje kriminalne delatnosti sa ciljevima koji su dalekosežni. U tom cilju grupa koja se bavi organizovanim kriminalom predstavlja organizaciju koja planira unapred i dugoročno svoju kriminalnu aktivnost u cilju ostvarenja profita, ali i sa ambicijama da kapital stečen svojom delatnošću uvede u legalne tokove i da joj u krajnjoj liniji posluži i za pozicioniranje u državne institucije.

Sasvim je razumljivo da priroda organizovanog kriminala, njegovi ciljevi, oblici ispoljavanja utiču mnogostruko na bezbednost kako pojedinaca, tako i pojedinih institucija, ali takođe i na sva područja društvenog života počev od ekonomskih, političkih, odbranbenih, pa sve do obrazovnih, komunikacijskih, pa čak i kulturnih.

5. NAJČEŠĆI POJAVNI OBLICI KRIMINALNE DELATNOSTI ORGANIZOVANOG KRIMINALA

5.1. Vrste i oblici organizovanog kriminala uopšte

Iako se može reći da gotovo nema značajnije sfere društva za koju nije zainteresovan organizovani kriminal, ipak postoje određene oblasti gde je penetracija njegovog uticaja permanentno prisutna. Te oblasti nisu izabrane po nekakvim afinitetima vođa kriminalnih grupa koje se bave organizovanim kriminalom, već precizno izmerenim profitom i uopšte korišću koju im donosi konkretna kriminalna delatnost. Drugim rečima, biraju se profitabilia područja koja obuhvataju veliku populaciju i samim tim garantuju stalni izvor prihoda i veliku dobit. U tom smislu mogli bi da kažemo da su najrasprostranjenije kriminalne delatnosti u kojima su uključena udruženja koja se bave organizovanim kriminalom proizvodnja i trgovina drogom, trgovina ljudima (poznata kao trgovina belim robljem), ilegalna trgovina oružjem, cigaretama, trgovina ukradenim vozilima. Savremena društvena kretanja koja dovode do saradnje među državama i omogućavaju bržu i lakšu komunikaciju u različitim sferama, transfer ljudi i kapitala, različite finansijske i druge transakcije, stvara pogodne uslove za organizovani kriminal u oblasti telemekunikacija (kompjuterski kriminal), zatim međunarodni platni, posebno bankarski promet, pranje novca, i sl. Tu spadaju i tradicionalna krivična dela vezana za iznudu i uterivanje dugova, ali i ona relativno novijeg datuma kao što je trgovina ljudskim organima, trgovina atomskim i drugim opasnim materijama, nelegalne igre na sreću (posebno nameštanje rezultata na sportskim kladionicama). Posebno mesto kojem je organizovani kriminal dao zamah i veoma često i u velikoj meri ga koristi kao sredstvo za postizanje svojih ciljeva predstavlja korupcija.

5.2. Najčešći povani oblici organizovanog kriminala u regionu Jugoistočne Evrope

Iako organizovani kriminal na području Jugoistočne Evrope može da se pojavi u bilo kojem obliku koji je prisutan u savremenom

svetu, ipak postoje pojedini njegovi oblici koji se češće i u većoj meri „praktikuju“ u ovom regionu. Na to svakako utiču mnogobrojni faktori koji se kreću od opšteg društvenog ambijenta, povoljnih ekonomskih, političkih, socijalnih, kriminoloških, pa sve do prirodnih, geografskih uslova koji u većoj meri nego drugde omogućavaju delatnost ovog oblika kriminalnog ponašanja. To znači da se opšti uslovi koji su karakteristični za organizovani kriminal uopšte, kombinuju sa „lokalnim“ faktorima, što predstavlja garanciju „uspešnog“ delovanja ovih kriminalnih grupa.

5.2.1. Proizvodnja i trgovina drogom

Ova kriminalna delatnost predstavlja glavni izvor prihoda u najvećem broju međunarodnih kriminalnih organizacija. Status najprofitabilnije delatnosti kriminalnih organizacija proizvodnja i trgovina droge obezbedila je zbog ogromnog broja konzumenata opijata koji se broje milionima i svakim danom, na žalost sve više raste. Pored toga dobit je ogromna jer je razlika između „proizvodne i prodajne cene“ veoma velika. Put od proizvodnje droge do njene prodaje tj. do krajnjeg potrošača je dug, često neizvestan i zahteva određeno vreme, jer se droga po pravilu proizvodi na jednom mestu, a prodaje na drugom kontinentu. Zato je neophodna savršena organizacija koja podrazumeva izuzetno precizno podeljene uloge za tačno određenim zadacima svakog učesnika. U tom smislu jednu ulogu imaju proizvođači koji su zaduženi za gajenje, preradu, drugi za transport, treći za trgovinu na veliko, četvrti za distribuciju krajnjim konzumentima. Krijumčarenje opojnih droga pretpostavlja, dakle visok stepen organizovanosti, opremljenosti, snalažljivosti i profesionalizma; jednom reči respektabilnu logistiku. Glavni organizator raspolaže znatnim finansijskim sredstvima, većom količinom droge i mrežom preprodavaca, uzima u zakup transportna sredstva, a u pojedinim situacijama poseduje i svoje sopstvene prevozne kapacitete, odnosno prevozna sredstva. Pri tome se koriste svi putevi (počev od kopnenih i primitivnih: prenos droge magarcima, konjima, seoskim putevima van graničnih prelaza), do vazdušnih, pomorskih, (hladnjače, putnički-autobuski saobraćaj, vozovi, avioni, helikopteri, jahte, gliseri, itd).

Takva podela uloga opredeljuje i organizaciono delovanje pojedinih segmenata kriminalne organizacije. Tako se pod primarnom delatnošću podrazumevaju krivična dela koja su u vezi sa proizvodnjom, držanjem, preradom, nabavkom i distribucijom. Sekundarnu delatnost čine ona krivična dela koja su izvršena pod uticajem odonsno dejstvom droge ili s ciljem nabavke droge. Tercijalni vid ovog kriminala obuhvata međunarodne organizovane kriminakne grupe koje u proizvodnju i nedozvoljenu trgovinu drogama ulažu određeni kapital i uz sav rizik, ostvaruju veliku dobit. Ono što je karakteristično, to je da svi u lancu zarađuju, pa je nemoguće utvrditi visinu ukupne dobiti na globalnom planu. Neke približne procene govore su o procentu koji prelazi cifru od 8% ukupne svetske trgovine, a cifra od 500 milijardi dolara dobiti na godišnjem planu je zastarela i danas se govori o dvostruko većoj cifri.

Pojam opojne droge koja predstavlja predmet nelegalne proizvodnje, prometa i trgovine treba shvatiti u smislu *Jedinstvene konvencije o opojnim drogama* iz 1961. godine. Najraširenije droge koje predstavljaju predmet proizvodnje i trgovine čine heroin, kokain, kanabis. Tako se najveće količine heroina proizvode u tzv. zlatnom trouglu između Burme, Laosa i Tajlanda. Kao veliki proizvođači ove vrste droge koji zauzimaju mesto odmah iza navedenih država su Avganistan, Pakistan, pa i Iran. Za razliku od heroina, kokain dolazi iz gotovo cele Latinske Amerike, prvenstveno iz Kolumbije. Odatle se balkanskim putem ove droge prevoze u Evropu. S druge strane, sintetičke droge od raznih vrsta hemikalija proizvode se u laboratorijama, takođe u količinama koje su svakim danom sve veće. Pod pojmom psihotropne supstance podrazumeva se sadržaj određen *Konvencijom o psihotropnim supstancama* iz 1971. godine.

Organizacije koje se bave proizvodnjom, prometom i prodajom droge ne samo da ostvaruju ogroman profit i raspolažu ogromnim finansijskim sredstvima, nego imaju realnu mogućnost da tu svoju finansijsku moć prošire i na polje političke vlasti. S druge strane, proizvodnja i trgovina drogom nosi u sebi izražen stepen društvene opasnosti i zbog uticaja koji vrši na globalnom planu kroz finansiranje terorističkih organizacija. Pored toga, ovaj vid kriminala višestruko podstiče produktivnost opšte krize i uzrokuje destabilizaciju razvojnih perspektiva u pojedinim područjima, pa i na širem, globalnom planu.

Iako trgovina drogom i na prostoru regiona Jugoistočne Evrope sadrži u sebi sva osnovna obeležja koja karakterišu ovu kriminalnu delatnost uopšte, ovo područje je posebno pogodno za tu kriminalnu delatnost. U pitanju su i prirodni i društveni uslovi. Ovaj region je na razmeđu Istoka i Zapada, Putevi iz Avganistana, Turske, Irana i uopšte bliskog istoka vode preko teritorije Jugoistočne Evrope. Uslovi ekonomske, političke i uopšte društvene tranzicije, pojačani ulogom ratnih dešavanja, omogućili su da se ovi prirodni uslovi maksimalno valorizuju. Razrađen je i uhodaj jedan sistem organizovanog delovanja u nelegalnoj trgovini droge koji je besprekorno funkcionisao. Ovaj region postaje ogromni distributivni centar u koji se doprema roba od proizvođača i nakon prerade, prepakovanja i slično, distribuira u zapadnu Evropu.

Zbog svega navedenog sasvim je jasno zašto je ovaj vid organizovanog kriminala najfrekventnija i najprofitabilnija aktivnost organizovanih kriminalnih grupa i na ovom prostoru.

5.2.2. Trgovina ljudima

Trgovina „belim robljem“ predstavlja takođe veoma unosnu vrstu kriminalne delatnosti na prostoru Jugoistočne Evrope. Isti prirodni uslovi koji su pogodovali razvoju trgovine drogom, u osnovi su i trgovine ljudima. Ekonomska kriza, socijalna raslojavanja i opšte siromaštvo u najvećem broju zemalja Afrike i Azije, primoravaju ljude, da u potrazi za egzistencijom potraže puteve i načine odlaska u razvijene zemlje zapadne Evrope, Amerike, Australije, itd. Dugogodišnja, mogli bi da kažemo celokupna životna ušteđevina stavlja se u funkciju prelaska u industrijski razvijene zemlje. Vešti trgovci koriste nevolje ljudi, „izlaze im u susret“ i transportuju ih na željenu destinaciju. Ovo je jedan vid trgovine ljudima koji se sastoji od krijumčarenja ilegalnih migranata. S druge strane, trgovina ljudima sastoji se i od drugih oblika i to počevod trgovine ženama koja je najčešće povezana sa prostitucijom i dece što se vezuje za dečiju pornografiju. U svakom slučaju radi se o jednoj organizovanoj kriminalnoj delatnosti koja na beskrupulozan način koristi nevolje ljudi, prevare, ucene i slično, u cilju ostvarenja dobiti. Pri tome se ne biraju sredstva da bi se postigao taj cilj. Veoma često se dešava da većina ljudi ne stigne na odredište, jer se transportuju na savim

neadekvatan način (uguše se u hladnjačama usled nedostatka kiseonika ili se utope prilikom transporta vodenim putem čamcima i brodovima koji su prenatrpani i preopterećeni. I oni koji imaju retku sreću da stignu, postaju predmet dalje trgovine i moraju da rade na "crno", tj. za veoma male plate i bez obezbeđene osnovne socijalne i zdravstvene zaštite. S druge strane, često obećavanja „umetnička karijera“ ambicioznih i lepih devojaka završava se u bordelima, a potencijalne igračice i pevačice završavaju kao prostitutke i „robinje“ kojima se oduzima sve počev od pasoša do slobode. Posebno pitanje predstavljaju deca koja postaju sve više predmet trgovine u cilju seksualnog zlostavljanja. Takođe je prisutna i kupoprodaja dece, obično beba koju žele za sebe bogati parovi koji nemaju svoju sopstvenu decu. Deca se koriste i za prosjačenje, pa nije redak slučaj da maloletnici čak i pretškolskog uzrasta privređuju na taj način, dok njihov gazda uživa u plodovima ovog vida organizovanog kriminala. U određenom smislu pod trgovinom ljudima možemo svstati i trgovinu ljudskim organima koja poprima sve šire razmere i predstavlja takođe unosan izvor prihoda kriminalnim grupama koje se bave ovom kriminalnom delatnošću.

Karakteristika trgovine ljudima u regionu Jugoistočne Evrope je to što su zemlje toga područja često istovremeno zemlje porekla, tranzitne zemlje, kao i konačno odredište žrtava međunarodne i lokalne trgovine ljudima.

5.2.3. Trgovina cigaretama

Trgovina cigaretama je takođe unosan biznis jer se radi o ogromnom broju ljudi koji su konzumenti „duvanskog dima“. S druge strane, države zaračunavaju velike poreze tzv. akcize kojima opterećuju cenu cigareta i to predstavlja značajan prihod državnog budžeta. Imajući to u vidu kriminalne organizacije su se u velikoj meri fokusirale na ilegalnu trgovinu cigaretama, jer izbegavanjem plaćanja poreza obezbeđuju ceu cigareteta koja je veoma prihvatljiva i koja omogućava ogroman profit.

5.2.4. Krijumčarenje oružja i municije

Jedna od bitnih delatnosti organizovanog kriminala je krijumčarenje oružja i municije. Ova kriminalna delatnost takođe donosi ogromnu dobit. No pored tog osnovnog prisutni su i drugi motivi, najčešće oni političke prirode. Područje Jugoistočne Evrope pogodno je tle za ovu vrstu organizovanog kriminala. Za vreme trajanja ratova na ovom prostoru veoma dobro su uhodani putevi krijumčarenja oružja koje je u velikim količinama stizalo iz gotovo celog sveta. S druge strane, posle završenih ratova ostala je velika količina oružja i municije koja je predmet nelegalne trgovine i koja se plasira posebno na današnja ratišta: Irak, Avganistan, ali i u druge potencijalne zone oružanih sukoba. Iako je organizovani kriminal umešan u sve vrste ilegalnog krijumčarenja oružja (konvencionalno, hemijsko, biološko, radiološko i nuklearno, zasnovano na savremenim tehnologijama), ipak je najčešći predmet trgovine oružja na ovom prostoru vezan za konvencionalno oružje, mada se ne sme isključiti ni ostalo.

Kada je u pitanju krijumčarenje oružja onda je posebna opasnost od ovog vida organizovanog kriminala povezanost sa terorističkim organizacijama.

5.2.6. Korupcija

Korupcija predstavlja posebno i značajno društveno štetno i opasno ponašanje. Mada je uloga korupcije vezana za pojedine društvene i državne sisteme ili još preciznije karakteristična za pojedine faze u društvenom razvitku, ipak ova pojava je dosta rasprostranjena u svim društvima i svim fazama njegovog razvoja. Korupcija je pojava koja u osnovi predstavlja zloupotrebu službenog položaja radi sticanja lične koristi. Prisutna je u svim segmentima i oblastima društva. Od ove kriminalne delatnosti nije imun ni region Jugoistočne Evrope. Štaviše, ekonomski, politički i uopšte društveni odnosi pogodovali su nastanku, razvoju i održavanju ovog oblika kriminala i njegovog prerastanju u organizovanu kriminalnu delatnost. Korupciji se poklanja velika pažnja i borba protiv ove kriminalne društvene pojave uslov je u krajnjoj liniji za demokratizaciju ukupnih društvenih odnosa. Zato se osnivaju posebni organi i tela u okviru

države kojima je jedini zadatak borba protiv korupcije, a nije redak slučaj da se i na međunarodnom planu formiraju organizacije koje deluju u cilju suzbijanja korupcije u međunarodnim razmerama.

Pošto je korupcija, možemo slobodno reći, najrasprostranjeniji vid organizovane kriminalne delatnosti na prostoru Jugoistočne Evrope, to ovaj vid kriminala zaslužuje posebnu pažnju, koja mu se i posvećuje kroz različite oblike borbe. S obzirom na te karakteristike korupcije, u ovom pregledu najčešćih oblika kriminalnog ponašanja nećemo detaljnije ulaziti u ovu problematiku, već ćemo to polje interesovanja prepustiti mnogobrojnim organima, organizacijama koje se bave isključivo ovom problematikom.

5.2.7. Ostali oblici delatnosti organizovanog kriminala

Pored navedenih vidova organizovanog kriminala koji su po svom obimu, dometu, posledicama i opasnostima koje proizvode u vrhu ove kriminalne delatnosti, na području Jugoistočne Evrope prisutni su i drugi oblici. Tu se u prvom redu misli na: iznudu i uterivanje dugova; pranje novca; kompjuterski kriminal; organizovano kockanje; krijumčarenje i ilegalnu trgovinu kulturnim dobrima; ilegalno unošenje radiokativnih i drugog opasnog otpada; organizovane nelegalne finansijske transakcije, i dr.

Danica Stepić, LLM

ORGANIZED CRIME IN THE SOUTHEASTERN EUROPE REGION

(etiologic attributes, common characteristics and the most usual manifestations)

During the nineties of the past century, the organized crime appeared as a consequence of economic and political changes in the Southeastern Europe region. Transition processes were influenced by the war events and so the changes were additionally burdened. Since the processes were followed by the violence caused by the war and the lack of the vision, the legal institution activities were replaced by different activities, including criminal activities. From the historical point of view, the organized crime presents the new activity in this area, but it reached and even overcame its competitors. Although the organized crime in the Southeastern Europe region had all main characteristics of the organized crime in general, started by the purposes, methods and organization, those characteristics were improved and adapted to the Southeastern Europe's conditions. Thus this negative structure made of the professional criminals, corrupt politicians and subordinate policemen became a specific "Balkan" criminal company. In the other word, the organized crime was marked by the Balkan mentality. Thus, the profit goes beyond the earnings of many powerful international corporations and National Income of many countries. So, the organized crime in the Southeastern Europe region became one of the most powerful international crime gangs and a powerful competitor, not only to the other international criminal groups, but to the legal state economies, as well.

As far as it raises power, especially financial power and influence of the organized crime to the legal social structures and to economic and political situation, the need of organized opposition to this very dangerous criminal organization is bigger. Thus the fight against the organized crime is a very important duty of each country, including the countries from the region. In that sense, a special attention should be paid to the fight against the organized crime, beginning with the normative regulation, through the special organs and procedures oriented to the suppression of this social evil incarnated in the form of the organized crime.

Key words: *organized crime, Southeastern Europe, transition, production and trade of drugs, human trafficking, corruption, illegal arms trade, smuggling of cigarettes, computer crimes, International conventions and fight against organized crime.*